

УДК: 378.011.3-057.87:316.354
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.134-137

Котелевець Анастасія Михайлівна
аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інститут людини, Київський університет імені Бориса Грінченка
м.Київ, Україна
a.kotelevets.asp@kubg.edu.ua
http://orcid.org/0000-0002-0177-0440

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Мета дослідження – на основі теоретичного міждисциплінарного аналізу визначити підходи до поняття соціальна активність, розкрити важливість формування соціальної активності у студентської молоді. Методи дослідження: міждисциплінарний аналіз, синтез, систематизація, порівняння та узагальнення – для визначення змісту поняття соціальна активність студентської молоді. Здійснено міждисциплінарний аналіз поняття «соціальна активність» за наступними напрямками: філософія, психологія, соціальна робота (соціальна педагогіка), соціологія, педагогіка – результат якого зведений у таблицю. Проаналізовано поняття «студентська молодь» та запропоновано 4 підходів до даного поняття за А. Мурзіна та Н. Солодюк. Досліджено актуальність формування соціальної активності у студентської молоді, як значної частини суспільства, що має вплив на державотворчі процеси. Наведені статистичні дані Державної служби статистики України. Розглянуто волонтерську діяльність, як складову соціальної активності. Представлений проєкт «Онлайн школа волонтерства для студентської молоді» що був розроблений у рамках Зимової школи молодого науковця Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України в рамках реалізації проєкту British Council «Активні громадяни» та спільно з ГО «Міжнародна фундація розвитку».

Ключові слова: соціальна активність, студентська молодь, молодь, волонтерська діяльність, волонтер.

Вступ. Тема соціальної активності студентської молоді не втрачає актуальності у сучасному суспільстві. Саме молодь є рушієм багатьох процесів у світі та Україні. Згідно інформації, що сформована за даними Державної служби статистики України на базі статистичного збірника «Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня поточного року», в Україні молодь від 14 до 35 років становить $\frac{1}{4}$ від населення усієї країни. Державний інститут сімейної та молодіжної політики станом на 1 січня 2021 р. зазначає, що в Україні зареєстровано 10,3 млн людей віком від 14 до 34 років.

Як зазначають науковці Т.Потапчук та М.Клепар [1, с.85-96], з посиланням на Енциклопедію освіти [2] саме соціальна активність виступає умовою самовизначення особистості в суспільстві і свідомої регуляції поведінки; проявляється в різних сферах життєдіяльності людини. Вона реалізується в різних формах не лише як індивідуальна, а й як групова чи колективна, спрямована на реалізацію можливостей та потенціалу тих чи інших соціальних груп. Студентська молодь, як соціальна група є окремим прошарком суспільства зі своїми особливостями, що лише підтверджують важливість вивчення формування соціальної активності саме у даній цільовій аудиторії. Інтегральна характеристика соціальної активності відображає активну життєву позицію людини, що проявляється в її принциповості, обстоюванні власних позицій, поглядів при вирішенні соціальних питань здатності людини вносити соціально значущі зміни у життєдіяльність, досвід, матеріальну і духовну культуру. Саме від активної життєвої позиції особистості залежить здатність людини робити соціально значимі перетворення в суспільному розвитку [1, с.85-96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню соціальної активності присвячено праці багатьох науковців, зокрема О.Грисюк, Й.Дражкевича, Т.Єрескова, О.Кулініченко, Т.Лях, О.Мазурик, В.Максимова, Л.Овчарової, Т.Спіріної та ін. А.Базиленко у своїх роботах наголошує на актуальності суб'єктно-діяльнісного підходу та розгля-

ду соціальної активності як особистісного утворення просоціальної спрямованості [3]. Н.Шепелева, у своїй роботі зазначає, що згідно аналізу зарубіжного досвіду є приклади стимулювання студентів до участі у соціально корисній діяльності (волонтерській діяльності, доброчинності та ін.), що у свою чергу сприяє розвитку ініціативності, відповідальності, соціальної мобільності, соціальної творчості та інших соціальних важливих якостей, що є складовими формування соціальної активності студентської молоді [4, с.145].

Мета дослідження – на основі теоретичного міждисциплінарного аналізу визначити підходи до поняття соціальна активність, розкрити важливість формування соціальної активності у студентської молоді. **Методи дослідження:** міждисциплінарний аналіз, синтез, систематизація, порівняння та узагальнення – для визначення змісту поняття соціальна активність студентської молоді.

Виклад основного матеріалу статті. Змінюються цінності та уявлення про суспільство, погляди на важливість вищої освіти. Сьогодні вже не є критичним відсутність диплому про закінчення класичного університету для багатьох професій. Проте період навчання у закладі вищої освіти і досі є одним з найважливіших у становленні особистості. Адже саме під час навчання у ЗВО формуються не лише професійні, а й особистісні якості завдяки більш свідомому процесу навчання та взаємодії не лише з тим оточенням, яке в більшості випадків вибирали батьки, а з оточенням, цінності та погляди якого є близькими.

Науковці А.Мурзіна та Н.Солодюк виділяють наступні підходи до поняття «студентська молодь»:

1. Молодь як носій властивостей молодості (психологічний аспект), в якому молодь розглядається з погляду вікової антропології і «молодість» як етап життя людини.

2. Молодь як носій нових цінностей, образів буття, суспільних ідеалів (аксіологічний аспект), в якому молодь розглядається як носій власної культури (субкультура).

3. Молодь як суб'єкт і об'єкт соціального буття

(суб'єктоб'єктний аспект). Молодь потрібно готувати до соціальної діяльності, адекватно відображаючи її власні запити і запити всього суспільства. Особливістю молодого покоління є перехідність від об'єктних (адаптація світогляду) до суб'єктних (інтеграція і практика) стратегій існування. Ознакою такого переходу є поява соціального інтересу.

4. Молодь як актуалізоване в сьогоденні соціальне майбутнє (футурологічний аспект). В сучасних соціокультурних умовах з'явилась необхідність постановки нових завдань в соціалізації молоді для збереження життя в країні та на Землі в цілому. Співт-

ворчість молоді та суспільства в побудові моделі майбутнього — необхідний чинник цілісності розвитку [5, с.83].

На 2021 рік кількість молоді, що переважно підпадає під визначення студентська молодь є 4,3 млн осіб, що проживає в містах, тобто це біля половини усієї молоді в Україні. Бачимо, що ця категорія є дійсно дуже масштабною у рамках нашої країни.

Соціальна активність є поняттям міждисциплінарним. Існує декілька визначень даного поняття. Розглянемо деякі з них, спираючись на базові дисципліни, що дотичні до даної теми (табл. 1).

Таблиця 1.

Міждисциплінарні підходи до визначення «соціальна активність»

Підхід	Визначення поняття соціальної активності
Філософія	Визначається як антипод соціальної пасивності, проявляється в діяльності політичних і громадських організацій, рухів, реалізації соціальних ініціатив та ін. Через свою неоднорідність соціальна активність може використовуватися різними суспільними силами і приводити як до позитивних, так і негативних наслідків. Застосовується в різних галузях гуманітарного пізнання для дослідження динамізму історичних подій, соціальних проблем особи і суспільства, групової поведінки, політичного життя суспільства [6, с. 15].
Психологія	Соціальна активність характерна лише для людей і має цілеспрямований характер, активна й свідомо діяльність окремої особи чи групи людей, спрямована на реалізацію досягнення поставленої мети, наприклад, досягнення конкретних матеріальних чи культурних благ або встановлення соціальних контактів [7, с. 72].
Соціальна робота (соціальна педагогіка)	Свідомо, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції). Характеристика діяльності, відображена міра реалізації та розвитку соціальних потенцій, можливостей людини (її здібностей, знань, навичок, прагнень) [8, с. 31].
Соціологія	Соціальна активність розглядається як характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта і полягає у свідомій спрямованості його діяльності на перетворення соціальних умов відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів у висуванні і реалізації соціальних ініціатив, участі у вирішенні актуальних соціальних завдань, формуванні у собі необхідних соціальних якостей [9].
Педагогіка	Здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого плано-мірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної і духовної культури Інтегральна характеристика – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність [10].

Підсумовуючи зазначене у таблиці можемо зробити висновок, що соціальна активність є важливим елементом взаємодії у суспільстві. Однією із складових соціальної активності можемо назвати волонтерську діяльність. Сьогодні волонтерство це тренд – важлива частина життя суспільства. Завдяки волонтерству можна висловити свою громадянську позицію і не лише словом, а й ділом допомогти у будь-якому напрямку, отримати досвід та нові враження і навички. Для того аби надати якісну інформаційну підтримку волонтерам-початківцям та оцінити вплив волонтерської діяльності на соціальну активність ми провели підготовчу роботу до масштабного дослідження впливу волонтерської діяльності на соціальну активність студентської молоді.

Завдяки «Зимовій школі молодого науковця» Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України в рамках реалізації проєкту British Council «Активні громадяни» та спільно з ГО «Міжнародна фундація розвитку», що проходила 19.01.2022-16.02.2022 була зібрана міждисциплінарна, всеукраїнська команда фахівців і створений проєкт «Онлайн школа волонтерства для студентської молоді». Метою проєкту є формування соціальної відповідальності та підвищення соціальної активності, шляхом розвитку волонтерства серед студентської молоді, формування навичок волонтерської діяльності у су-

часному світі. Планується проведення 10 тематичних інтерактивних занять з елементами тренінгу, розбитих на 5 блоків та 1 завершальна сесія. У рамках статті хочемо представити короткий опис програми. Час на кожне заняття – 60 хв. Цільова аудиторія – студенти закладів вищої освіти.

Блок 1. Тема 1. Основи волонтерської діяльності. Спікер: Анастасія Котелевель (аспірантка спеціальності 231 Соціальна робота кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, заступниця голови Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Інституту людини КУ імені Бориса Грінченка). Тема 2. Технології волонтерської діяльності. Спікер: Марина Соляник (кандидат пед. наук, старший викладач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова)

Блок 2. Тема 3. Молодіжне лідерство та волонтерство: від мотивації – до справжніх змін. Спікер: Дар'я Бирик (доктор філософії, доцент, старший викладач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, заступник Голови ради молодих вчених НПУ імені М.П.Драгоманова). Тема 4. Командна робота та урегулювання конфліктів. Спікер: Анна Павельєва (Кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та перекладу, голова Ради молодих учених гуманітарного факультету На-

ціонального університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", гарант спеціальності "035 Філологія", член Експертної ради молодих учених МОН України, секція «Безпекове суспільство: захист свободи, національної безпеки та культурної спадщини України і її громадян» Тема 5. Корпоративне волонтерство. Спікер: Злата Тягунова (Кандидат економічних, доцент, заступник регіонального директора з питань персоналу, керівник проектів по взаємодії із закладами освіти групи компаній «Епіцентр К», бізнес-тренерка, м. Мукачеве)

Блок 3. Тема 6. «Критичне мислення та емпатія в системі BANI світу». Спікер: Теплюк Марія (Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»)

Тема 7. Комунікація як складова взаємодії волонтера з клієнтом. Спікер: Шишова Ольга (кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, НПУ імені М.П. Драгоманова)

Блок 4. Тема 8. Основи згуртованості громади. Спікер: Мартинюк Яна (Аспірантка, спеціальності 231 Соціальна робота кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, КУ імені Бориса Грінченка, Інститут людини). Тема 9. Комунікативна компетентність волонтера. Спікер: Сокірба Єлизавета (Аспірантка кафедри менеджменту Міжнародного гуманітарного університету, Секретар Ради молодих вчених Міжнародного гуманітарного університету, м.Одеса)

Блок 5. Тема 10. Емоційний інтелект та емпатія. Спікер: Міро Ірина (аспірантка, викладач кафедри менеджменту, університет ім. Альфреда Нобеля, м. Дніпро). Завершальна сесія – підведення підсумків. Спікер: Котелевець Анастасія.

Як довгостроковий результат реалізації проекту планується написання студентами-слухачами власних проектів та їх реалізація у своїх громадах. Створена онлайн школа волонтерства для студентів закладів вищої освіти на постійній основі та допомога волонтерам-початківцям знайти свою нішу.

Реалізація даного проекту є актуальною, про що свідчать останні дослідження Г.Мовчан під науковим

керівництвом Л.М.Овчарової. Науковиці зазначають, що вперше студенти стикаються з волонтерською діяльністю, в переважній більшості працюючи як волонтери в організаціях під час проходження практики. Після її закінчення багато з них залишаються працювати волонтерами в організації, яка за профілем близька до їхньої майбутньої професійної діяльності [11, с.46–50].

Для багатьох студентів важливими стають питання професійної ідентифікації себе під час проходження практики, спілкування з клієнтами та фахівцями. Важливою складовою якісного проходження практики є саме підготовка студентської молоді до її здійснення. Як зазначає Г.Мовчан [11, с.46–50] у Приазовському державному технічному університеті на кафедрі соціології та соціальної роботи є робота з підготовки активних студентів до волонтерської роботи. Підготовка здійснюється в теоретичній площині та в практичній позааудиторній роботі. У навчальному курсі «Основи управління волонтерською діяльністю» студенти мають змогу набувати теоретичні знання, практичні навички волонтерської роботи. На жаль, такий досвід є не у всіх ЗВО, саме тому актуальність нашого проекту зростає. Частково проект почали реалізовувати у Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, соціальна активність, як багатогранний процес виступає необхідною умовою різнобічного розвитку особистості, елементом прискорення соціального розвитку. Формування соціальної активності студентської молоді є важливим процесом, оскільки це є процес безперервної взаємодії на різних рівнях під час навчання. Взаємодія із одноклассниками, викладачами та іншими членами учбового процесу. Заклади вищої освіти мають супроводжувати студентів у цьому русі та допомогти отримати вірні орієнтири. Перспективою подальших досліджень бачимо впровадження тематичних інтерактивних занять з елементами тренінгу у закладах вищої освіти, для підвищення соціальної активності та надання студентам актуальної інформації щодо волонтерської діяльності та її якісного впровадження.

Список використаної літератури

1. Потапчук Т., Клепар М. Експериментальна перевірка соціальної активності молодших школярів у позаурочній діяльності. *Освітологічний дискурс*. 2020. Т. 31, № 4. С.85–96.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г.Кремін. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Базиленко А. Аналіз наукових підходів до сутності соціальної активності студентської молоді. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2020. № 2. С.212–217.
4. Шепелева Н.В. Світовий досвід формування соціальної активності студентської молоді у дозвіллевій діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 1 (46). С. 143–147.
5. Мурзіна А.В., Солодюк Н.В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 4. С.82–87.
6. Філософський енциклопедичний словник. За ред. В.Шинкарук та ін.. Київ: Абрис, 2002. 750 с.
7. Kazimierz M. Czarnecki. Aktywność człowieka jako podstawowy potencjał jego rozwoju zawodowego: (zarys problemu). *Problemy Profesjologii*. 2006. № 2. С.71–77.
8. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. І.Д.Звервої, Г.М.Лактіонової. Київ: ЦНЛ, 2004. 256 с.
9. Соціологічний довідник / за заг. ред. В.І.Воловича. Київ: Політздат України, 1990. 382 с.
10. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
11. Мовчан Г.В. Волонтерський рух як чинник формування соціальної активності студентської молоді. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування*. 2020. Вип. 5. С.46–50.

References

1. Potapchuk, T. & Klepar, M. (2020). Eksperymentalna perevirka sotsialnoyi aktyvnosti molodshykh shkolyariv u pozaurichniy diyalnosti [Experimental testing of social activity of junior high school students in extracurricular activities]. *Osvitolohichnyy dyskurs*, 31 (4), 85–96. [in Ukrainian].
2. Kremin, V.H. (ed.). (2021). *Entsyklopediya osvity [Encyclopedia of Education]*. Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
3. Bazylenko, A. (2020). Analiz naukovykh pidkhodiv do sutnosti sotsialnoyi aktyvnosti studentskoyi molodi [Analysis of scientific approaches to the essence of social activity of student youth]. *Naukovy zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seria: Pedahohika*, 2, 212–217. [in Ukrainian].
4. Shepelyeva, N.V. (2020). Svitovyy dosvid formuvannya sotsialnoyi aktyvnosti studentskoyi molodi u dozvilniy diyalnosti

- [World experience of formation of social activity of student youth in leisure activity]. *Scientific herald of uzhhorod university. Series: Pedagogy. Social Work*, 1 (46), 143–147. [in Ukrainian].
5. Murzina, A.V. & Solodyuk, N.V. (2012). Sotsialna aktyvnist osobystosti studentskoyi molodi – naykrashchyy napryamok rozvytku ukrayinskoho derzhavotvorennya [Social activity of the student's personality – a priority area of development of Ukrainian statehood]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka*, 4, 82–87. [in Ukrainian].
 6. Shynkaruk, V.I. (ed.). (2002). *Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Abris. [in Ukrainian].
 7. Czarnecki, K.M. (2006). Aktywność człowieka jako podstawowy potencjał jego rozwoju zawodowego: (zarys problemu) [Human activity has a very strong potential for its development: (problem description)]. *Problemy Profesjologii*, 2, 71–77. [in Polish].
 8. Zvyryeva, I.D. & Laktionova H.M. (ed.). (2004). *Sotsialna robota v Ukrayini* [Social work in Ukraine]. Tsentr navchalnoyi literatury. [in Ukrainian].
 9. Volovych, V.I. (ed.). (1990). *Sotsiolohichnyy dovidnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Politizdat Ukrayiny. [in Ukrainian].
 10. Honcharenko, S. (1997). *Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Lybid. [in Ukrainian].
 11. Movchan, H.V. (2020). Volonterskyi rukh yak chynnyk formuvannya sotsialnoyi aktyvnosti studentskoyi molodi [Volunteer movement as a factor in the formation of social activity of student youth]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Sotsialno-humanitarni nauky ta publichne administruvannya*, 5, 46–50. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.03.2022 р.
Стаття прийнята до друку 04.04.2022 р.

Kotelevets Anastasia

PhD Student

Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF SOCIAL ACTIVITY OF STUDENTS

Abstract. The purpose of the study is to determine the approaches to the concept of social activity on the basis of theoretical interdisciplinary analysis, to reveal the importance of the formation of social activity in student youth. Research methods: interdisciplinary analysis, synthesis, systematization, comparison and generalization - to determine the content of the concept of social activity of student youth. This article provides an interdisciplinary analysis of the concept of «social activity» in the following areas: philosophy, psychology, social work (social pedagogy), sociology, pedagogy - the result of which is summarized in the table. The concept of "student youth" is analyzed and 4 approaches to this concept are suggested by A. Murzin and N. Solodyuk. The relevance of the formation of social activity in the student youth, as a significant part of society, which has an impact on the state-making processes is investigated. The statistical data of the State Statistics Service of Ukraine. Student youth as a social group is a separate sphere of society with its own peculiarities, which only confirms the importance of studying the formation of social activity in this target group. The article considers volunteer activity as a component of social activity. Presented the project "Online School of Volunteering for Students", which was developed as part of the Winter School of Young Scientists of the Ministry of Education and Science of Ukraine within the framework of the implementation of the British Council project «Active Citizens» in cooperation with the CS «International Foundation for Development». The project was developed by an interdisciplinary, nationwide team of experts. 10 themes of interactive lessons - that are divided into 5 blocks and focus on the topic of volunteering and social activities - are described. The basics of volunteer activities, proper and effective communication with customers, as well as information on working in communities is presented. Attention is paid to emotional sensitivity and the topic of resolving conflict situations is addressed. We believe that the prospect of further research is the implementation of thematic interactive classes with elements of training in institutions of higher education, to increase social activity and to provide students with relevant information on volunteer activities and their effective implementation.

Key words: social activity, student youth, youth, volunteer activities, volunteer